

СЛОБОДАН ЛЕКИЋ, УРЕДНИК У АМЕРИЧКОМ ВОЈНОМ ЛИСТУ „STARS AND STRIPES” И ДУГОГОДИШЊИ ДОПИСНИК „АСОШИЈЕТЕД ПРЕСА” С БЛИСКОГ ИСТОКА

КАКО САМ ВИДЕО РАТ

Син познатог југословенског дипломате, иако није започео професионалну каријеру као новинар, две и по деценије радио је као дописник и уредник у „Асошијетед пресу”, а последње две и по године као уредник у војном часопису америчке војске који се, претежно, бави Блиским истоком и НАТО-ом. За „Одбрану” говори о сплету околности због којих се спријатељио са „десном руком” Салама Хусеина и сиријским амбасадором у Уједињеним нацијама, како уговара интервју са Асадом, и како је „испод руке” давао пиво аустралијским мировњацима у Источном Тимору. Открива и како је пре западних инспектора знао да Ирак не поседује нуклеарно, хемијско и биолошко оружје, што је био повод за бомбардовање те земље 2003, али и да је годинама пио омиљену арапску кафу са Саламовим првим човеком и виски са Клинтоним специјалним изаслаником за Балкан, који је већ крајем деведесетих изјављивао да је ОВК терористичка организација.

Слободан Лекић је као осамнаестогодишњак први пут видео рат, у Египту, где му је отац службовао као амбасадор СФРЈ. Локалци су водили дипломате да обиђу египатске положаје на Суецком каналу и млади студент историје на Филозофском факултету у Београду направио је фотографије које су („уз препоруку пријатеља”) завршиле на страницама војног листа „Фронт”. Неколико година касније, као новинар, почео је да с лица места извештава о готово свим блискоисточним сукобима, па је више пута, уздуж и попреко, прошао Индонезију, Јордан, Ирак, Сирију, Авганистан, у које се поново враћао кад год је „жешће запуцало”. После завршетка студија први посао ипак није био новинарски, већ административни, у београдском „Плануму”.

– Одлично сам говорио енглески језик и крајем 1975. године запослио

сам се у „Плануму”, где сам био преводилац, али не само то. Градили су у Јордану велику брану, па су редовно организовани састанци с којих сам водио записник. Био је то озбиљан посао. Јордан је био у рату с Израелом, те сам ишао често на фронт, јер брана није била далеко. Интересовала ме је ситуација с Палестинцима, Јорданцима. Те године у Јордану је покренут лист на енглеском језику „Times of Jordan” и уредник, млади Јорданац, хришћанин кога сам упознао, предложио ми је да напишем нешто о тој брани, која је била врло важна за јорданску пољопривреду.

○ Нисџе шџага „џреломили” да Вам новинарскиво џосџане џрофесија, али сџе и следећу џосао обављали у земљи која сања мир.

– Истина... Четири године провео сам у „Енергопројекту”, у Замбији, која

је ратовала с Родезијом. Сећам се напада родезијске авијације... Одувек су ме интересовали такви сукоби. И тамо сам, по рецепту из Египта, у престоничким новинама објављивао о пројектима „Енергопројекта”, што су моји шефови здушно подржавали, због сјајне рекламе. У Београд сам се вратио 1983. године, а већ наредне у Сарајеву су се одржавале Зимске олимпијске игре, и колега из „Ројтера”, који је знао да умам да пишем на енглеском, ангажовао ме да током игара радим за њих. Узео сам одмор у фирми и тако је започео мој први професионални медијски ангажман.

После тога, сасвим спонтано, неки новинари добили су нова задужења и отворило се неколико места. Шеф бироа „Асошијетед преса” (АП) у Београду постао је Душан Стојановић, с којим сам близак још од гимназијских дана у Каиру, па је почео да ме позива да му помажем у бироу АП-а у Београду, све до 1987. године, када су проширили биро и отворило се место за трећег човека. Прешао сам, иако је плата била боља у „Енергопројекту”. Хтео сам нешто ново. Од тада сам био дописник АП-а све до преласка у „Stars and stripes” (S&S), пре две и по године, укупно 25 година.

Q Пре ђриче о две и по деценије агенцијског новинарства, пред-ставаиће нам новине у којима саг радиите.

– Имају дугу традицију, настале су за време Грађанског рата, чијим завршетком су и престале да постоје, да би током Првог светског рата, кад су Американци дошли у Европу, биле поново покренуте. По добром старом обичају, лист је угашен по завршетку рата да би био покренут 1940. године и излази до данас. То је магазин намењен америчком војнику ван САД, а формиран је јер власт, пре свих Конгрес, није желела да њихове војнике информисе искључиво командни кадар, службено, већ да имају независне информације. Иако је реч о војном листу, он даје независне информације у односу на званични ланац командовања у америчкој војсци.

Q Свића ли се америчким генералима шаква уређивачка поли-шика?

– Морам да кажем да је од почетка било проблема, јер су очекивали да ће лист хвалити њихове успехе и победе, али се показао као врло критичан. Увек је успевао да задржи независност уређивачке политике. S&S преноси колумне и из осталих америчких новина и пружа широк дијапазон различитих информација и гледишта, десничарских и левичарских, геј и антигеј. Лист често даје различита, па и супротстављена гледишта, како би војници могли сами да изаберу истину. Централа новина је у Вашингтону, а занимљиво је то што нам војска обезбеђује простор за канцеларије, али нас не финансира. То ради Конгрес САД.

Други део финансира се претплатом, јер има много бивших војника, ветерана и њихових породица који су претплаћени, док садашњи војници S&S добијају бесплатно. И у Кајзеслаутерну, где ми је званично радно место, има бивших америчких војника ожењених Немицама и воле да читају војни лист на енглеском језику. Новине имају и веома посећен веб-сајт, чији је већи део закључан и плаћа се, али има знатан број претплатника, јер то решава проблеме доставе новина по све-

– Наш фокус је увек тамо где су амерички војници. Кад их није било у Ираку, нисмо много писали о тој земљи али сада, пошто је Исламска држава прошле године заузела пола те земље, неколико хиљада Американаца вратило се тамо, и након што је у септембру започело бомбардовање терориста у Ираку и Сирији, то значајније пратимо. Где год постоје америчке базе, које су у макар некаквој полуконфликтној ситуацији с неким, стање се прати, и повремено тамо шаљемо дописника. Сирија и Ирак су тренутно најинтересантнији.

Q Одакле сите све извештавали за новине?

– За војне новине не с превише места. Углавном са састанака министара спољних послова НАТО-а у Бриселу, неколико пута био сам у Авганистану, једном у Сирији, био сам прошле године у Дубровнику... Било је занимљиво јер сам дошао са припадницима америчке морнарице, који су довели делфине да пронађу заостале мине на морском дну.

Q Дужи боравци на Блиском истоку шокот Ваше новинарске

Баггаг

ту. Новине излазе радним данима, а петком су нешто обимније јер „покривају” и дане викенда.

Q Ви сите уредник који се ђреши-жно бава НАТО-ом и Блиским истоком. Које су шренуићно незаобилазне шеме из шог дела свеића?

каријере односе се на рад у АП. Мора да су ше године донеле много занимљивих сивари, догађаја и људи, конићакаића без којих нема добре новинарске ђриче...

– Две и по деценије је дуг период. Било је много тога по новинарским

бележницама, података, занимљиво-сти, имена... А колико су новинару контакти битни сувишно је и говорити. Битна је и срећа. Сећам се једног случаја, био је погреб индонежанског генерала Насутиона, а случајно сам знао причу о његовом учешћу у државном удару у Индонезији 1965. године. Још као студент историје учио сам да је преживео тако што је прескочио ограду своје куће и прешао у египатску амбасаду у суседству. Када сам тога дана дошао пред његову кућу да напишем вест о сахрани било је много људи, али ја сам сасвим случајно приметио да та зграда до њега није египатска него ирачка амбасада. Иако историја бележи да је египатска. То случајно откриће ме је изненадило, али ме и копало, па сам закуцао на капију амбасадe. Стражару сам рекао да хоћу да видим место где је прескочио бивши индонежански министар одбране. Пришао ми је елегантно обучени господин с одличним енглеским, који ме је свуда љубазно провео. Испоставило се да је то ирачки амбасадор Садун Зубајди лично. Позвао ме на арапску кафу коју иначе обожавам, причали смо... Некако спонтано, настало је пријатељство, па ме ускоро позвао на пријем на коме ме упознао с читавим кругом арапских амбасадора.

О *Очигледно, био је њо занимљив Ирачанин...*

– Садун је био једини Ирачанин на планети кога сам знао, али какав само... Неко ми је већ тада рекао да је он веома важан човек и да је Садамова десна рука, преводилац и човек од поверења. Иначе био је професор универзитета, шекспиролог, који је студирао у Енглеској. Садаму је био преводилац на најважнијим државним састанцима. Један од кључних у новијој историји Ирака десио се у децембру 1990. године, између Садама и америчке амбасадорке Ејприл Лејзби. Тада се Садам пожалио да им Кувајћани краду нафту, а она је одговорила нешто као „то није наша ствар“ или „ми о томе немамо став“, што је он протумачио као да му Американци, који су му у то време били савезници, дају отворена врата да може да нападне Кувајт. То „зелено светло“ искористио је да, пет дана након што је Ејприл отишла на годишњи одмор, то и уради. Комплет-

на међународна заједница дигла се против њега и тада су кренуле санкције, па Први заливски рат после кога је ослобођен Кувајт.

О *Да ли сте од Садуна Зубајдија сазнали и да Ирак нема ојасне арсенале оружја које је 2003. године искоришћено као њовог за амерички напад на шиу земљу?*

– Све време, од те 1980. године, када смо се упознали, остао сам с њим у добрим односима. Виђали смо се редовно, пили кафу... Канцеларија АП била је близу амбасадe. Код њега сам упознао све остале арапске амбасадоре, укључујући и сиријског Башара Јафарија, који је у Џакрти, где сам живео седам година, становао у истој улици где и ја. Чак су нам се и жене спријатељиле. Он је сада амбасадор Сирије у Уједињеним нацијама, и већ три-четири године је заправо Асадов глас у светској организацији. Помаже ми кад год је потребно за сиријску визу.

Да се вратим причи о Зубајдију. Садам Хусеин га је повукао из амбасадe у Џакрти у Ирак шест месеци пре напада на Багдад и, како ми је касније причао, били су стално заједно. Буквално. Гледали су CNN, BBC, овај му је то преводио, саветовао га, јер је био и спољнополитички стручњак, али га Садам није слушао. Садун је заклето Батиста, Сунит, али потпуни атеиста,

Америчке снаге у Ираку

републиканац. Био је са Хусеином буквално до последњег дана, растали су се увече, а сутрадан су амерички тенкови били у Багдаду. Садам се појавио, махао је својим људима као победник, а онда је нестао. Зубајди је био једини од Хусеинових блиских људи који није побегао, остао је. Био је врло познат у арапском свету.

Када сам дошао у Ирак, одмах после Садамовог пада, нашли смо се и испричао ми је целу причу коју није могао раније – да није било никаквог оружја за масовно уништење, нуклеарних постројења, хемијских и биолошких арсенала. Баш као ни веза с Ал Каидом, о којима се шпекулисало уочи напада. Тих дана дошло је много стручњака, инспектора из свих крајева света да траже „оружје“ у Ираку. Имао сам причу из прве руке за АП да оружја нема, навео сам извор, Садамову десну руку, али АП то није хтео да објави, из њима знаних разлога. Објавили су то тек неколико месеци касније, кад је текст објавио и „Њујорк тајмс“.

О *Да се вратимо деценију уназад... Током деведесетих били сте у нашем региону.*

– За време „наших ратова“ био сам у Београду, Загребу, Сарајеву, Приштини, одакле сам извештавао до 1993. године. „Асошијетед прес“ је био доста објективан, били смо на лицу места, у Вуковару, Сарајеву,

Мостару... Знали смо шта се догађа... Извештавао сам са свих важних догађаја, а онда ме агенција 1993. послала у Вашингтон и поставила за уредника. Пратио сам Пентагон и Стејт департамент. Посао се сводио на „паковање“ свакодневних саопштења у 13.30 часова. Званичник дође пред новинаре, прочита то што има, размена питања, а ми пишемо шта тога дана каже Стејт департамент.

О Ту „руџину“ њрекинуо је боравак у Дејтону 1995. године када се решавала судбина наших њросџора?

– Да, било је занимљиво. Тамо сам упознао све лидере које нисам дотад, јер сам већ радио интервјуе са Туђманом, Милошевићем. Током тог процеса упознао сам и Роберта Гелбарта, који је после Дејтона био Клинтонов специјални изасланик за Балкан. Када су ме 1999. године пребацили у Цакарту, он је, такође, постављен за амбасадора САД у Индонезији, тако да смо се, после Стејт департамента и Дејтона, нашли тамо. Постали смо „добри“ и често смо пили виски у његовој резиденцији, која је била близу нашег дописништва. Био ми је драгоцен извор информација из Индонезије, али ми је причао и „ликантерије“ током сусрета са нашим лидерима. Он је, иначе, један од људи који су сматрали да је Ослободилачка војска Косова терористичка организација и говорио је то јавно 1997. и 1998, па га је администрација мало „преусмерила“ и дала му место амбасадора у Индонезији. Било је незаборавно искуство ћаскати са тако важним и упућеним човеком.

О Индонезија је највећа муслиманска земља на свеџу. Како сџе живели џамо гоџово деценију?

– Било је динамично. Пратио сам рат у Источном Тимору 1999. године. Индонезија је 1975. окупирала ту област. Тукли су се са Ослободилачком организацијом Тимора и онда, кад је Сухарто пао 1998. године, моја пријатељица Деуви, иначе саветница новог председника Хабибија, рекла му је: „Чуј, хајде да решимо то. Организоваћемо им референдум – хоћете ли са Индонезијом или да будете независни“. Рачунали су да ће приликом изјашњавања превагнути путеви,

У Кабулу 2002. године

ПИТОМАЦ У БИЛЕЋИ

– Од 1971. до 1972. године био сам питомац Школе резервних официра у Билећи. И колико год сам био најгори од свих, научио сам много „војничких ствари“. Школа је била добра и темељна. После толико година, и данас ми користе знања која сам тамо стекао. Доказ за то јесте да сам увек супериорнији у односу на новинаре са Запада, када је о војничким знањима реч. Када сам последњи пут „евидентиран“ имао сам чин резервног капетана.

школе, универзитети, катедрале и остало што су градили годинама, за разлику од Португалаца чији је Источни Тимор био колонија. Ипак, изгласали су независност, а индонезанска војска направила је „џумбус“, попалили су и уништили све... Десетине хиљада људи побегло је у Западни Тимор. Убијали су и новинаре, све је било тотално ван контроле, паравојне формације, терали су људе мачетама... Ускоро су дошли мировњаци, а и ја са њима.

О Мора да је био изазов извештавања с лица места...

– Било је тешко. Индонезанске снаге су све запалиле, унишtile... Хотел у коме сам боравио потпуно је изгорео, спавали смо на терасама, а било је паклено вруће, уз готово стопостотну влагу у ваздуху. Није било струје, воде... То је, у физичком смислу, мој највећи професионални изазов. Спавао сам са аустралијским мировњацима, а, за разлику од њих, имали смо право да пијемо пиво и њихови официри су се стално мували

око новинара, не би ли се „огревали“ за коју лименку. Дошла је 2001. година, започео је рат на Блиском истоку, у Авганистану, стигао сам ту већ следеће године и од тада нисам више пратио Индонезију, већ Авганистан и Ирак, у коме сам боравио петнаестак пута по месец и по.

О Раџ у Авганистану се брзо завршио...

– Да, стигао сам чим је пао Кандахар, престоница талибана, али убрзо се догодила инвазија Ирака. Требало је тамо да идем са Првом оклопном дивизијом из Немачке, да ме пребаце преко турске границе. Међутим, Турци им нису дозволили пролаз, иако су савезници НАТО-а, и та јединица је стигла касније, после рата. Одвојио сам се од њих, чим је пао Багдад, и упутио таксијем, преко Амана.

О Извештавање из раџом захваћених џогручја често се своди на џоџиуне импровизације. Треба ли за џо храброст – људска, новинарска?

– Вероватно. Али човек никад не очекује најгоре, вуче га професионална посвећеност. Ирак ми је тада био далеко занимљивији него да седим у Индонезији где се ништа не догађа. Истина, Бали је био леп, има много Југословена... Али је Ирак у то време био центар света, а ситуација врло позитивна, јер су људи били срећни због пада Садамове диктатуре. Убрзо су почели проблеми. Американци су расформирали војску, Батистичку партију и одједном се жестоко препознавала религиозна подела на Суните и Шиите. Пошто су ови други већина, њихови лидери, који су се раније крили у Ирану, дошли су из те земље и преузели политичку контролу. Сунити, мањина, започели су борбе, организовали акције...

Почео је грађански рат, а истовремено су се тукли против коалиционих снага које је предводио САД и настао је – хаос. Гледао сам Багдад по коме сте у прво време могли да идете као по Београду, у кафиће, пицерије, како је постајао град огромних зидина, барикада, камиона убица. Започело је и артиљеријско бомбардовање. Била је то 2004. или 2005. година. Више пута био сам у канцеларији АП док су гранате прелетале изнад нас или падале околу. Некада сам и „излетао“ на кров да гледам окршаје, док ме једном тадашњи шеф бироа, а садашњи мој шеф у Вашингтону Боб Рид није подсетио да се играм главом и наредио ми да не излазим. Такво стање у Ираку трајало је све док се Американци нису повукли 2011. године, када сам се и ја повукао одатле, у Авганистан, одакле сам надаље извештавао.

Q После свега тога десио се прелазак у војни часопис... Шиита је разлог за такву одлуку?

– Морам да признам да ми је агенцијско новинарство постало досадно, а у АП су дошли на власт неки нови људи које нисам познавао, променила се „клима“, постало је комерцијалније, па сам одлучио да потражим нешто друго. И, као наручено, мој бивши шеф Тери Леонард, дугогодишњи дописник АП из целог света, напустио је Агенцију и постао генерални директор „Stars and stripes“. Рекао ми је да ће ми јавити кад се појави

Дамаск *деведесетих година*

место, што се и догодило две године касније, када је „отворено“ уредничко место за Блиски исток. Рекао ми је да је то идеално за мене.

Q Током новинарске каријере били сте сведок терористичких најада, увек тамо где је било и крви. Шиита данас смањраће тероризмом? Постоје значајне разлике међу новинарима одавде и са Зајада кад је реч о квалитету њиховог феномена. Да ли су случајеви из Куманова, Босне, терористички најади?

– Све те акције имају елементе тероризма, као и сви герилски покрети. Они користе бомбе, убијају полицајце, војнике да би дестабилизовали власт, изазвали панику. Али, већина „терористичких група“ с временом прерасте у војни покрет, као у Јужном Вијетнаму. Сетите се, кад је почео рат 1958. године, они су били класична терористичка организација. Две године касније, почињу да се формирају јединице Вијетконга, које дејствују и ослобађају територије. Ствара се покрет који има своје политичке и патриотске циљеве и нико им данас не замерашто су почели терористичким акцијама.

Израел је такође пример. Имате Менахину Бегину и Јицака Шамира, који су руководили терористичком организацијом, која је на улици пресрела и убила грофа Бернадота, иза-

сланика Уједињених нација, 1947. године. Обојица су касније постали председници владе Израела. Сви су их примали, то је третирано као израелски пут ка државности. Бегин је касније постао и нобеловац јер је закључио мир с Египтом и по томе постао познат, иако иза себе има класичан терористички акт. За његовог наследника Јицака Шамира сматрало се дуго година да је буквално повукао обарач код оног убиства на улици, али је касније утврђено да је само руководио том акцијом. Појам тероризам у свету најчешће се користио као увреда за непријатеља, као најнегативнија етикета. Зато западне новинске агенције врло пажљиво користе ту реч. Лично најчешће користим одреднице оружане групе, милитанти и слично.

Q За крај, хоће ли бити интервјуа са Асадом и шиита ћеће га ишиити?

– Надам се да хоће... Интензивно радим на томе да се састанемо. Разговараћемо о рату који траје већ четири године. Како он то лично доживљава, како се осећа. Та држава се „де факто“ распала, он је културан човек, школован, лекар је, мислим офталмолог. Занима ме шта га мотивише да остане у тој борби, иако је јасно да Сирија никад више неће бити диктатура каква је била под његовом влашћу. ■

Владимир ВЈЕШТИЋ